

RITTER GYÖRGY

Der Stilleschrei

Csendkiáltás

Ami először tört ki belőle, ahhoz volt a legkevesebb köze. A hanghoz. Hiába köszöntötte őt a déli harangzúgás, nem is hallotta volna. Anyja gyorsan kipréselte magából, a szülősikoly is elmaradt. Szinte csak kipottyant a kisfiú. A bába véletlenül felrúgta a zománcozott tálat; lavórkongás futott végig a *Kammer* falain. A fiú kiáltott és sikített, ahogy az újszülöttekhez illik.

A világra jött gyerekek fele nem érte meg az egyéves kort a faluban. A születésnél a halál volt biztosabb. Bölcsőhalál, vörheny, ilyen-olyan tüdőbajok, görcsök. Néhány napos lények utazásai ezen a világon, átjáró lelkek, akik csak látogatást tesznek itt, sarkon fordulva visszatérnek a létezésen túlra. A Jáncs azonban erős fiúnak született, noha nem látszott rajta.

Hangos volt, telebőmbölte a kis sváb házat a pincesor végén, túlkiabálta nővére énekét is. Az idő meg telt-múlt, a kisfiú pedig mindig jól aludt, féléves lehetett, mikor az anya rájött, hogy miért olyan nyugodt. Idetévedt lény volt ő is, aki szintén visszafordult, de csak hallásának sikerült átlépnie a határt.

„Vodeh te' Kláni is' stumm!” (Papa, a kicsi süket) – mondta.

„Wozz!” – csodálkozott az apa, majd hozzátette „Mokt nikz, ein Tischler brocht kein Hören” (Nem számít, az asztalosnak nem kell hallania).

Az apa, az öreg Jáncs ugyanis ács volt, a legszebb munkákat ő csinálta a faluban. Isteni szakma ez, mondta, és büszke volt, hogy a Megváltó munkáját folytathatta. És a kisfiú is büszke lett rá.

Hiszen a *Vodeb*nak (Apának) volt Jézus-fűrésze.

És Jézus-vésője.

És Jézus-cóstokkja.

És Jézus-kalapácsa.

És Jézus-szegei.

És a szegek is csak fából lehettek, mert a *Vodeb* azt mondta, hogy a vasszegek Krisztusunk sebeit vágják, és a vas a fában, erek csatornáiban csak véres sebet vághatnak, gyilkosok lehetnek, ezért ha lehet, a fa a fával egyesüljön, mint a Megváltó a kereszttel. Csak így születhet tiszta test. A műhely, ahol az apa dolgozott, életet és lényegét adott a fának. A kis Jáncs ezért már korán elnevezte a helyet *Teremtőnek*.

A templomban ülve is folyton csak a falakon elnyúló nagy festményeket nézegette. Hiába beszélt a pap, mindig valami furcsa nyelven tátogott. Jáncs nem tudta leolvasni mit beszél, csak a mise közepén volt egy jó adag rész, amely érthető volt számára. A *Mudeb* (Anyja) azt mondta neki, hogy azokat azért nem érti, mert latinul van.

Ez az a nyelv, amelyen senki nem beszélt ebben az országban, *Mudeh* sokszor azt mondta, hogy még Isten sem.

RITTER GYÖRGY (1980) filmkritikákat ír és történelmi emlékezet-kutatással foglalkozik.

Amikor az érthetetlen részek következtek, akkor az ifjú János a képeket nézte, az erős istenfit, aki üti-vágja a deszkát, fűrészeli a fát, gyalulja a lécet. És az apjára gondolt, aki szintén két marokra fogta a gyalut. Biztos a *Vódeb* is tőle származik, biztos rokonunk, biztos valamelyik őünk – gondolta magában, és nevetve ment haza a templomból. Vágyott rá, hogy ács legyen, ugyanolyan munkás, mint a *Názáreti*, amely biztos egy olyan falu lehet, mint amely a kettővel arrébb levő községen túl van.

„Und tu hoszt ein kráuzi Jesus-Kreutz” (És neked pedig nagy Jézus-kereszted van) – mondta az öreg a fiának, amikor először bevezette a műhelybe. A kis János semmit nem hallott, de az öreg valahogy türelmesen kezelte. Mindenki lassan és az arca előtt beszélt, hogy lássa a kicsi, mit tátognak neki. A kisfiú mindent elképzelt, a csend maradt, a hang képzeletté vált.

Lett Csendbeszéd és csendfaragás.

Lett csendzene és csendtánc.

Csendfűrészelés és csendfűrész.

Csendütés és csendcsapolás

Lánytestvéreit ő vitte a táncba, de csak nézni tudta a sok bálozót, ahogy a trombitára és a dobra lépéseket járnak. Ha vihar volt, nem értette miért félnek a lányok, vagy miért tátogatják sokszor a szájukat, ha húsvétkor locsolják őket. De mivel látta, hogy mindenki mosolyog, ő is ezt tette.

Édesanyja szavait mindig értette, folyton elé állt, és beszélt. Ő tanította meg írni és olvasni is, apja pedig számolni. Amikor a cseresznyét szedték, látta, hogy a madarak is tátogatják a szájukat. Elképzelte tehát a hangokat.

Lett anya-hang, a legkedvesebb.

Fűrész-hang, a munka hangja.

Levél-hang, a szél hangja.

És így tovább. Minden nyomot hagyott, valamit megmozdított, okozott, a hangot így lehetett látni is.

Úgy érezte, mindenki beszél hozzá, csak meg kell értenie. Ha a kertben ásni kellett, az ásó is beszélt hozzá, ha a fáról gyümölcsöt szedni, akkor az is beszélt hozzá. A piacon nehéz volt, de a lányok árultak helyette, ő csak pakolt, és ha kellett, valamelyik lány megmutatta hány kiló gyümölcs kell, ő máris hozta. Az árut, a tüzelőt mindig jó előre fel kellett halmozni a pajtában, amelynek nagy tereiben szinte szétáradt a furcsa szagú levegő. A nagy uraknál ekkora tér volt a szoba, ezért János *kastély*nek nevezte a pajtát.

Így teltek az évek, hamarosan olyan jó asztalos lett, mint az apja. Tanult beszélni is, de csak utánozni próbálta a szájmozgásokat. Leolvasta az emberek beszédét: a szájjal formázott levegőt, és hozzáképzelte a hangot, a zajt, amely körbeveszi, amit ő nem hallhatott, viszont másokkal ellentétben láthatott.

Az anyja azt mondta neki, a világ hangból, zajból és csendből áll, de nem mesélte el neki, mi az a csend. Amikor a fiú erről kérdezte, csak befogta a száját, és tekergette a fejét, majd leírta egy lapra: „nichts” (semmi).

Ez volt az első dolog, amit nem hitt el neki. Az asztalos munka miatt jó volt a képzelőereje, és elkezdte látni a hangokat, annak nyomaiból lassan-lassan egy világ kerekedett. A *Vódeb* mellett dolgozott, a hatalmas asztalok, ütések és szögélések vilá-

gában. Megnőtt és megizmosodott. A falu dicsérte szépérzékét, erejét. Precíz munkát végzett, akár az apja, csak süket volt.

De őt nem érdekelte, a deszkákat, léceket, gerendákat aranyszínűre gyalulta. Csiszolt, ha kellett, hordót égetett. A fa mindig ugyanaz volt, amelynek tüze meleget adott, füstje összekormozta a kéményt. Fényes volt, akár a templom aranydíszei.

Lett mellette aranykorom.

Aranyforgács és arany fűrészipor.

Csillogott a szekrény, a sublót, a polc, az asztal. De ugyanígy a padló, a tető is.

A kalapácsütésektől ugrándozott a por, erősödött a deszka. Körbepattogtak a hangnyomai, terjedtek úgy, mint akkor, amikor megrúgta a lavór szélét, és redők szaladtak végig a benne levő víz tetején. Ujjbegyével olvasott. Követte a papíron a betűket, mint amikor ellenőrizte a gyalulás simaságát.

Így olvasott a fából, így olvasott a világból. Ha piacra mentek, furcsállotta, hogy nem úgy beszélnek a városban, mint otthon. Megkérdezte az anyját is, hogy miért beszélnek máshogy a városban.

„Magyaren! Sie sind die Magyaren” (Magyarok! Ők a magyarok!) – válaszolta.

„Wir sind au’ Magyaren, oder mit anderen Worten Ungarn” (Mi is magyarok vagyunk).

„Aber wir sprechen andere Wörter, weil wir aus einem anderen Land kommen!” (De más nyelven beszélünk, mert másik országból jöttünk) – magyarázta tovább az anyja.

Már értette. Olyan ez, mint a magyar kenyér, magyar fa, magyar út és magyar beszéd.

Ugyanígy ő magyarnémet, *ungarndeutsch*.

Ha hátulról megviccelték, gyorsan elkapta, aki szórakozott vele. Gyorsasága ügyességét is felülmúlta. Ilyenkor, ha megfogott egy csibészt, az nagyokat tátogott. Minél nagyobb volt a szája, annál kétségbeesettebb volt. Más volt ez, mint a templomban, amikor az ének végigszökött a padokon. Nővére esküvőjén is ez ismétlődött. A harmonikából és a trombitából kiszökő erő nevetést varázsolt az arcokra. Jáncs órákig tudta nézni ezeket az arcokat. De látta azt is, hogy a trombita szomorúságot is okozhat. Olyat, mint amelyet az apja temetésén látott.

Mert mind különféle volt. Más.

Volt ima-arc és könnyörgő arc.

Trombita-arc és kürtős-arc.

Harmonika-arc és dombos-arc.

Az esküvőn lett lány-arc és nő-arc, menyecske-arc, mosoly-arc és élet-arc. Aztán a temetésen lett Apa-arc és halott-arc. Rájött, hogy ez ugyanaz, mint amit ő mindig is látott.

Csend-arc.

Egy napon aztán sokaknak lett csend-arca a faluban. Esténként új viharok támadtak az égen, kereszttek repkedtek a madarak helyett és fényeket szórtak, amelyekből tűz tört elő, és elsöpört néhány házat a faluban. Nem értette mi ez. A nyalábok körbefogták a házakat, Jáncs látta, ahogy a tűznyelvek kiáltozva járnak táncot a patak menti házakon. A templomi képeken az angyalokat vette körbe ilyen nagy fény. Jáncs végre látta az angyalok hangját is.

Aztán a kocsmában is változás volt, az eddigi énekmester már többet beszélt valami vezetőről, mint énekelt. Már azt akarta, hogy vonuljanak fel a népek. Jáncs anyja

egyedül volt, a fia asztalosmunkái és a városban eladott cseresznye hozott egy kis pénzt, de nem sokat. Az egyik férjes lánya viszont mindenkit propagált, hogy ide kell belépni és oda kell belépni. Mert mi németek vagyunk, és a németekhez tartozunk. Jáncs anyja nem írt alá semmit, azt mondta, mi a faluhoz tartozunk, a falu meg az országhoz.

Az égen újabb kereszt alakú vasszörnyek jelentek meg, esténként a közeli nagyvárosokra kis bogyókat hullajtottak, amelyből angyaltűz tört elő. Jáncs, ha nem tudott aludni, nem gyújtott lámpát, mert az anyja mondta, hogy az éjszakai fényből bújjik elő az angyaltűz. Az udvaron üldögélt, és nézte, ahogy sorjáznak az égi keresztetek, ahogy haladnak a városok felé, ahol hullajtják magvaikat. Olyan volt, mint mielőtt a menny csatornáit megnyílnak. A fények cikáztak az égen, és hamarosan leesett az első hó is az óévben.

Karácsony volt, amikor újabb katonák érkeztek. Eddig is voltak a faluban, nagyon gyorsan beszéltek, hasonlóan, mint otthon, de mégis máshogy forgott a nyelvük. Karácsonykor a *szoldátok* elmentek, és azon nyomban megérkeztek a *coldátok*. Ezek máshogyan beszéltek, más ruhájuk volt. Ők nem a keresztetek, hanem a csillagosok voltak. Jáncs épp a kályha mellett ült, és olvasott, mikor a széke mellé feküdt valaki. Eleinte mondott neki valamit, de nem értette, majd mutatta, hogy ő nem hall semmit. A csillagos nevetett rajta, majd elterült és elaludt. Három holdtöltéig voltak itt, a városba mentek minden nap. Ez alatt, még ha hozzá is fordultak a katonák, nem értette, mit mondanak.

A *Kastélyból* és a *Teremtőből* kiharancsolták a családot, és oda hordták azt, amit a városból szereztek. Sokszor még a házban is limlomok álltak. Néha jött olyan ember, akinek nagyobb csillaga volt. Ilyenkor ki kellett menniük a ház elé, mindig átfagytak.

Lett hideg kéz és hideg láb.

Lett hideg fej és hideg pupilla.

Lett hideg szellem és hideg szív.

Jáncs anyja azt mondta, hogy harcolni járnak. Először a kemence melletti részhez feküdtek, majd többen jöttek, és az egyik szobába is beköltöztek. Jáncs és anyja a konyhában aludtak. Jáncs nővérenek a férjét munkaszolgálatra akarták volna vinni, de ő ellenállt, ezért lelőtték. A lány hazajött, míg az új lakók harcoltak. Este, mire visszaértek a csillagosok, nagyon megtetszett nekik Jáncs nővére, ezért mindegyik egész este rajta feküdt. Másnap reggel már nem voltak ott, mind elmentek, és nem is jöttek vissza többé.

A faluban csend lett, senki sem szólt a másikhöz. Jáncs nővére se szólalt meg sokáig. Később sokat járt orvoshoz, de akkor sem szólalt meg, nem beszélt se az anyjával, se Jáncsossal.

Így vált a testvér Csend-nővérré.

Másfél év telt el, újraindult az élet. Jáncs többet dolgozott, sok mindent kellett újjáépítenie. Reggel a piacon, este a Teremtőben szorgoskodott. Egy nap furcsállotta, hogy anyja idegesen viselkedik. Másnap megszólalt nővére is, de csak ordítottak egymással. Mindig elfordultak Jáncs elől, ezért nem látta mit beszélnek.

Azt beszélték, amit mindenki a faluban, hogy el kell menniük, mert ők németek, és hogy ez *muszáj lesz nekik*. Kitelepítés lesz, *elűzés*, mondta Jáncs anyja. A nővér

örült neki, szerinte így helyes, hogy menni kell. Jáncs anyja mindent megtett, hogy mentesítést kérjen, de a hivatalnokok neki nem adtak. Csak Jáncs maradhatott, hiszen ő nem beszél, nincs anyanyelve, csak dolgozik. Ő jó lesz itt is. De az asszonyoknak menniük kell. Jáncs anyja most az egyszer nem volt bátor. A férj elvesztése, a háború és a lányának viselkedése felőrölte az idegeit. Nem mert szólni fiának, hogy ők elmennek, nem mondta el neki, folyton halogatta. Az összepakolt, fejenként száz kilós csomagot is rejtegettek, ha észre is vette, azt mondták neki, hogy ezt kell majd eladniuk a piacon. Jáncs nővérét már semmi nem érdekelte, csak hogy kint lehessen.

Azon a reggelen Jáncs sokáig aludt, anyja az ágyához ment, majd sírni kezdett. Aztán ki tudja miért, felemelte a fejét, és énekelni kezdett egy dalt, amelyet azóta nem vett a szájára, mióta Jáncsról kiderült, hogy nem hall.

„Schlof, Kindchen, schlof,

Blib fleißig schon brav”

Majd felállt, és lányával együtt kimentek az ajtón.

Kimentek a kapun.

Kimentek a faluból.

Kimentek a világból.

Jáncs egyedül ébredt, minden üres, minden csendes volt. Nem találta anyját, se nővérét. Gondolta, biztos elmentek a piacra árulni. Kiment a Teremtőbe, és dolgozni kezdett. Aztán elindult a faluba, ahol nem talált senkit. Az egész falu üres volt. Meztlábás emberek jöttek, egyikük be akart költözni hozzá, de elzavarta.

„Te, mit keresel még itt?” – ordítottak rá.

Csendbe fordultak a tárgyak, mert nem tudta elképzelni a hangokat, ha nem volt élő körülötte. Új tátogás, ismeretlen emberek vették körül. Hiába ért hozzá bármihez, elvesztette képességét, hogy elképzelje a világot, a *hangokat*. Igazán süket lett.

A faluba indult, végül megtalálta az öreg *Jubl*, aki nővére lakodalmán volt a vőfély. Jáncs megtudta, hogy mindenki elment, mert németek, és a németeket most kidobják innen. Csak azok maradhatnak, akik bányászok, mert abból kevés van.

„Tu bist hier geblieben, wel tu stumm bist!” (Te itt maradtál, mert süket vagy).

Jáncs hideg pupillái jobban megfagytak. Napokon keresztül ült a konyhában, és nézett, de nem látott semmit, minden kiesett a kezéből. A *Jubl* két napon át betért hozzá, de látta, hogy ereje elhagyja, izmai eltunyulnak. Jáncs nem értette, mi történik.

A sublót, az ablak, a falak már mind csendbe burkolóztak, a tárgyak nem szóltak. Jáncs saját csendje mellett mindig ott volt apja és anyja, nővére is, de most nem szólalt meg a fa, sem a gyalu, sem a kancsó, sem az váza, sem a szekrény, sem az asztal, sem az ablak.

Mindig volt csend-szó.

Mindig volt csend-zaj.

Jáncs számára új csend született, amellyel nem tudott mit kezdeni, amit soha életében nem tapasztalt és nem látott. Egy szomorú, magányos, munka nélküli, név nélküli és mosoly nélküli.

Csend-csend.

Három hónappal a németek elűzése után a megmaradt falusiak a házából kiáradó, szörnyű ordításra lettek figyelmesek. Reggel, délben, este is ordított. A néma ordítása betérítette a falut. Többen mondták, elviselhetetlen a kiáltása.

Napokon keresztül lehetett hallani a süketnéma csendkiáltását.

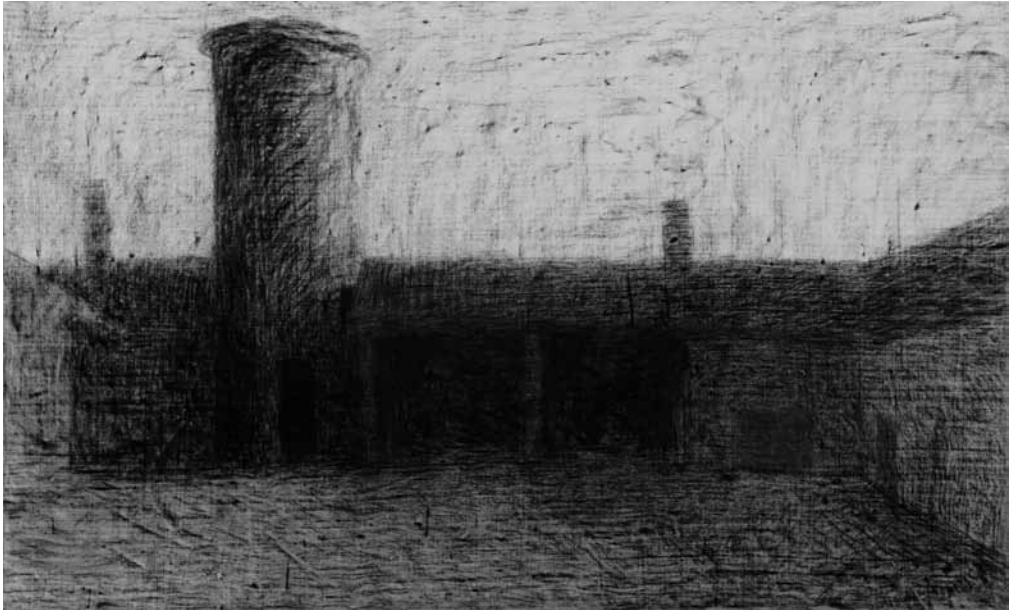
Hiába jártak nála emberek, rendőrök, orvosok, csak ordított.

Szétdobált maga körül mindent. Lefogyott. Haja és fogai kihullottak. Körmeit saját maga tépte le.

Az első fagyok után találtak rá holtan. A *Teremtő* közepén feküdt, egyik kezében kalapács volt, a másikban több száz szöggel átütött kisdeszka. Arcára ráfagyott a könny. Vagy ötvenen kísérték utolsó útjára.

Visszatért a létezésen túlra.

Egy másfajta *Csend* birodalmába. ◀

Vojnich Erzsébet: Machy (szén, vászon)